

УДК [5:001.4]:930.1»1850/1905»

В. В. Куйбіда

СТАНОВЛЕННЯ НАРОДНОЇ ПРИРОДНИЧОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В СЕРЕДИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ

У статті виділено чотири історіографічні етапи досліджень еволюції наукової думки про становлення, спільний розвиток, взаємовідношення наукової й народної термінології в системі природничих наук, здійснено аналіз її стану на першому етапі. Детально проаналізовано історіографічний доробок становлення народної природничої термінології на першому історіографічному етапі (1850 – 1905 роки), який підготовлений потребами суспільства, історичними і соціально-економічним розвитком попередніх століть. Її глибоку й усесторонню реформу здійснив видатний шведський натураліст К. Лінней. Основоположником української природничої номенклатури й термінології є І. Верхратський. Значний внесок у її подальше становлення на першому етапі зробили В. Василенко, Ф. Волков (Вовк), В. Волян, І. Гавришкевич, С. Горницький, М. Новицький, В. Попов, А. Рогович та інші. У перспективі матеріали дослідження слугуватимуть формуванню цілісної картини еволюції природничої терміносистеми, її взаємозв'язку з топонімо- й антропонімотворенням у контексті минулих історичних періодів.

Ключові слова: ботанічна номенклатура, І. Верхратський, еволюція, етапи досліджень, історіографія, наукова природнича терміносистема, народна природнича термінологія, термінотворення.

Розвиток природничої науки є складовою загальнолюдського соціокультурного процесу, який реалізується на міжнародному і національному рівнях. Без ґрунтовного знання світової та вітчизняної історії зрозуміти еволюцію природничої науки й термінотворення неможливо. Водночас проблема осмислення історії розвитку природничих наук, еволюції термінології у взаємозв'язку з історією суспільства вітчизняними науковцями достатньою мірою ще не досліджена.

Народні природничі назви є тим містком, що пов'язує не лише нормативну номенклатуру з її витоками, а і сучасних людей з їхніми предками та історією. У мові й у думці, вважає В. Вернадський, проступають перед нами ті нитки, які найміцніше пов'язують людину з її найвіддаленішими предками, історія об'єднується з біологічними науками.

Історіографія становлення наукової й народної природничої термінології в системі природничих наук у своєму розвитку пройшла декілька етапів. Кожен

етап має певну глибину постановки завдань, методологію, теоретичний рівень, особливості практичного втілення та виконавців. На кожному історіографічному етапі розв'язання термінологічних проблем у системі природничих наук було тісно пов'язане з історичними, соціальними, кадровими чинниками.

Джерелами історичних відкриттів чи уточнень можуть бути нетрадиційні сфери пізнання. Відомий ботанік, академік АН УРСР Е. Вотчал убачав їх у народних знаннях та практиці використання рослин. Ще у 1926 році він зазначав, що старих списків лікарських рослин не досить. Теперішня історична наука надає все більше й більше значення пам'яткам матеріального побуту народів. Дослідження в галузі культурних рослин, що залишились у господарстві далеких від теперішньої міської культури народів (Курдистан, Афганістан та ін.) дали багато відомостей, дуже цікавих не тільки для ботаніка й агронома, але і для історика. Вони стосуються таких сторінок минулого народів, про що не залишилося жодних пам'яток [18, с. 4-5]. Щодо необхідності й терміновості збереження народних знань він наголошував: «...не час вже відкладати цю працю надалі, а взятись до неї швидше. Старий уклад відходить. Молоде перестає цікавитись емпіризмом і тягнеться до науки. Цим даним емпіризму загрожує доля стертих з пам'яті стареньких бабусь та дідів, – їх звичайних охоронників» [18, с. 5].

Сьогодні в науковій літературі відсутній комплексний аналіз історіографії досліджень еволюції наукової думки про становлення, спільний розвиток, взаємовідношення наукової та народної термінології в системі природничих наук. У зв'язку з вищесказаним вибрана тема дослідження є актуальною.

Метою дослідження є аналіз історіографії становлення народної природничої термінології на першому історіографічному етапі (1850 – 1905 роки).

Для історіографічної періодизації еволюції наукової думки в царині природничої термінології важливими є якісні зміни в характері й організації наукових досліджень, комплексний підхід та врахування всіх об'єктивних і суб'єктивних чинників, які визначають та формують цей напрям пізнання. Історіографічні етапи розвитку природничих номенклатурних уявлень необхідно аналізувати під кутом зору їх динаміки, розуміння вузлових моментів та закономірностей історії науки і техніки, а не шляхом довільних літературних класифікацій. Саме тому можна виділити чотири історіографічні етапи досліджень еволюції наукової думки про становлення, спільний розвиток, взаємовідношення наукової й народної термінології в системі природничих наук: I. 1850 – 1905-і роки; II. 1905 – 1930-і роки; III. 1930 – 1990-і роки); сучасний етап – з 1991 року.

На першому етапі (1850 – 1905-і роки) номенклатурна ботаніка та народна фітоніміка є базовими у галузі знань про рослини. Відомий український ботанік Б. Заверуха зазначає, що саме вони дають відповідь на суттєве питання «що є що», бо основою змісту досліджень у називництві є проблеми вивчення специфіки назв рослин, їх походження і зміст, порівняльний аналіз наукових та народних фітонімів тощо. Номенклатурна етноботаніка має кілька основних напрямів: виявлення, реєстрація, вивчення всього існуючого різноманіття народних фітонімів і їхню систематизацію. Важливими напрямками етноботаніки є достеменно наукова ідентифікація народних фітонімів з відповідними таксонами, з'ясування їхньої етимології й семантики, складання словників та банків назв рослин. Доречно нагадати крилатий вислів К. Ліннея із роботи «Філософія

ботаніки» про те, що без правильного знання назв утрачається пізнання речей [26, с. 166].

Перший історіографічний етап був підготовлений потребами суспільства, історичним та соціально-економічним розвитком попередніх століть. Біологічна таксономія і номенклатура вже давно ґрунтуються на мертвій латинській мові. Правила й принципи формування сучасної природничої номенклатури визначаються відповідними документами, зокрема для ботаніки й зоології – «Міжнародним кодексом ботанічної номенклатури», «Міжнародним кодексом зоологічної номенклатури», які вдосконалюють і переробляють на Міжнародних конгресах фахівців відповідних галузей. Проте у кожній країні функціонує національна система наукових та народних назв.

Початковим кроком у творенні української наукової ботанічної номенклатури стало ретельне збирання народних фітонімів у різних географічних регіонах. Із середини ХІХ століття розпочався перший етап в опрацюванні українських назв рослин. За матеріалами зібраних фітонімів у 1852 році була видана робота І. Гавришкевича «Початокъ до уложення термінологіи ботанической руской», а в 1861 році – М. Новицького «Додаточокъ галицко-русской номенклатуры ботанической» [19, 27]. У 1854 році В. Волян уклав ботанічний посібник «Началное основаніе рослинословія про нижшіи гимназіа а нижшіи реальніи школы въ ц. к. Астрійской державѣ», де вперше здійснено спробу формування українських наукових термінів [17].

Дещо пізніше Н. Анненков уклав свій класичний ботанічний словник. Його 1-е видання побачило світ в 1859 році, а 2-е – в 1878 році із назвою «Ботанический словарь. Справочная книга для ботаниковъ, сельскихъ хозяевъ, садоводовъ, фармацевтовъ, врачей, дрогистовъ, путешественниковъ по России и вообще сельскихъ жителей» [1]. У словнику записані не лише слов'янські назви рослин, а й усіх 53 народів тодішньої Росії. За нашими підрахунками, у словнику – 4571 видових і родових латинських назв та 21767 народних фітонімів. Окремими розділами подані слов'янські, іноземні, німецькі, французькі, англійські назви рослин, так звані фармацевтичні й технічні фітоніми тощо.

Українські назви рослин Н. Анненков почерпнув із робіт багатьох попередників. Варто відмітити, що про праці О. Роговича [29], Ф. Вовка (Волкова) [16], К. Горницького [20], І. Верхратського [10-15] деякі автори [31] згадують при аналізі джерел фітонімів у словнику Н. Анненкова, а про доробок інших, зокрема М. Максимовича, згадок ми не зустрічали. Разом з тим, у словнику Н. Анненкова є посилання на його дві праці та одна з них – це «Малороссійскія названія растений in litt» (1826 р.). У тексті словника ця робота позначається умовним скороченням «Малор.». За нашими підрахунками, у словнику використано 983 назви рослин, записаних першим ректором Київського університету М. Максимовичем.

Із територією нинішньої України чи українськими авторами пов'язано чимало робіт, помічених нами у списку літератури словника Н. Анненкова, а саме: Августинович «О дикорастущихъ врачебныхъ растенияхъ Полтавской губ.» (Київ, 1853 г.), Арендаренко «Записки Полтавской губ.» (Полтава, 1848 г.), Бодянській О. «Наськы украинскы казкы, запорозьця Иьска Матырынкы» (Москва, 1835 г.), Калениченко Ів. «Многочисленныя сообщенія in litteris о названіяхъ астеній въ Украинѣ и вообще на Югѣ Россіи» (ізъ Труд. Вол. Экон. Общ.), Левченко М.М. «Назв. pp. Херсонской и Киевской губ. in litt»,

Палимпсестовъ И. «Словарь сельскохозяйственныхъ растений» (Одесса, 1855 г.), Срединский Н. «Материалы для флоры Новороссійскаго края и Бессарабіи» (Одесса, 1872-1873 гг.), Траутфеттеръ Р.Э. «Естественная исторія губ. кievскаго учебнаго округа» (Кіевъ, 1851 г.), «Труды (Записки) Новороссійскаго Общества Естествоиспытателей – статья Эд. Линдемана – Очеркъ флоры Херсонской губернии» (Одесса, 1872 г.), Черняевъ В.М. «О значеніи украинскихъ лѣсовъ» (Харьковъ, 1857 г.) [1]. Деякі із цих робіт у нас досліджувалися недостатньо або не вивчалися взагалі. Вони потребують уваги і детального аналізу.

У 1873 році О. Рогович укладає список наукових і народних назв рослин «Опытъ словаря народныхъ названій растений Юго-западной Россіи, съ нѣкоторыми повѣрїями и разсказами о них» і видає його у Києві в 1875 році [29]. За нашими підрахунками, до списку ввійшли 772 назви рослин та 1420 народних фітонімів й назв грибів. Для окремих видів О. Рогович описав особливості їх використання у народній медицині (суховершки – для купання малих дітей, частуха – від сказу, адамова голова – для полегшення пологів), народній ветеринарії (зіновка – для обробки вуликів), легенди про чорнобиль, бехъ, забій-кучу, повір'я про дивдерево, твердяк тощо [29].

Основоположником української ботанічної номенклатури й термінології є видатний львівський філолог та природознавець І. Верхратський (1846 – 1919 роки). З сімнадцяти років він ретельно збирав і систематизував назви рослин, а також зазначав назви населених пунктів, де отримував дані про них. Вже у вісімнадцятирічному віці (1864 рік) І. Верхратський опублікував перший том шеститомної брошури «Початки до уложення номенклатури и терминологіи природописної, народнѣи и замѣтка о волоскѣмъ-павуку» [10].

За нашими підрахунками, список видових наукових назв другого тому (1869 рік) уключає 215 наукових і 558 народних фітонімів; четвертого (1872 рік) – 115 і 209; п'ятого (1872 рік) – 33 і 150, шостого (1879 рік) – 200 і 311 відповідно. Списки наукових назв тварин, рослин, грибів другого тому доповнені 188 народними біологічними термінами та назвами такими, як жижки, ліновище, селезінка тощо. У четвертому й п'ятому томах записані 22 і 15 народних назв у розділі «Растини по имени мені знані» без прив'язки до конкретних видів рослин. Уся робота ученого ґрунтувалася на принципах автентичності та достовірності. «Шановний Читатель, що названнѣмъ русскимъ, зъ усть народа повзятимъ, придавъ я тутъ иноді иншое обьясненне въ язиці латинскимъ и немецкимъ, якъ перше, коли подавав in crudo все точнісінько такъ, якъ чувъ и записавъ, не допускаючи ніякихъ измѣнъ» [12, с. 3].

П'ятнадцять листів І. Верхратського до М. Грушевського, які знаходяться в Центральному державному історичному архіві України, підтверджують високий рівень наукового етосу вченого. Зокрема, розглядаючи мову природничої термінології у листі, датованому 4 лютого 1899 року він пише: «Люд на Угорщині каже: языкъ руський; Лемки кажуть: языкъ руский; Бойки: языкъ руський; Гуцули: языкъ руский. Всюди ужив я тепер терміну: языкъ украинсько-русский» [32, арк. 2]. Уривки з його листів різних років можуть бути вписані до вже існуючих принципів наукової етики «Я пишу не оглядаючись на неприхильних мені людей, а пишу так, як це виходить з моїх багаторічних, витривалих і совісних студій рідного языка» [32, арк. 5]; «Кожний відповідач за те, що написав; то ж і я подаю матеріал і змінити в нім нічого не дам – бо зміна матеріалу лише шкоду би

принесла збору дуже старанно і вірно зладженому» [32, арк. 11]; «Правопись в моїх словах можете змінити доволі, єсть се мені байдуже – але в людських утворах мусить заховатись точно місцевий людський (львівський) характер» [32, арк. 15]; «Корективи мусять бути дуже старанні і точні, бо тільки тоді студії мають вартість, коли дійсно можна на них опертись» [32, арк. 17]; «Мої знадоби говора Бойківського збирані в різних роках, головню роки 1893 і 1901. Роблю вже цілий місяць. Матеріал хороший, та поспішати годі. В таких працях мусить бути совісність і точність» [32, арк. 20].

У 1902 році побачила світ праця І. Верхратського «Знадоби для пізнання угорськоруских говорів», а в 1908 році – «Нові знадоби номенклатури і термінології природописної, народної, збирані між людьми» [8; 9]. Згодом на основі багатого етноботанічного матеріалу для потреб навчального процесу він написав підручники і посібники: «Спись важнїйшихъ выразивъ руской ботаничної термінологїѣ и номенклатуры зъ оглядом на шкільну науку въ высшихъ клясахъ гімназіѣ» (1892 р.), «Ботанїка на висші кляси шкіл середних (після учебника Д-ра О.Ростафинського)» (1896 р.), «Ботанїка на низші кляси шкіл середних» (1905 р.) [5; 7].

Увесь зібраний етноботанічний матеріал ліг в основу створеної ним ботанічної номенклатури і термінології. Номенклатура, яку запропонував І. Верхратський, мала й певні недоречності. Так, деякі штучно створені назви рослин були невдалими тому, що не базувалися на живій мові. У третьому томі «Початків...» необхідність творення цих фітонімів він обґрунтовує такими причинами: «...не величкий запасъ простионароднихъ названий не мігъ вистати на все, а відтак випадало мені по більшій часті нові творити названія. Найчастіше переводивъ я наукові назви зъ латинського на языкъ руський, або творив имья то відъ поживління, то відъ місця пробування, то відъ примітнійшої властивости животини» [12, с. 3]. На наш погляд, у народному і в науковому назвотворенні широко практикують такі прийоми, а значний доробок І. Верхратського створив міцне підґрунтя для ботанічного та зоологічного наукового називництва.

Щодо описаних І. Верхратським народних назв хребетних і безхребетних тварин у цей історіографічний період – найбільше назв птахів та найменше герпетонімів. За нашими підрахунками, кількість зоонімів у цій роботі становить: орнітонімів – 1001, ентомонімів – 528, іхтіонімів – 440, теріонімів – 240, батраконімів – 112, безхребетних (крім комах) – 79, герпетонімів – 67, усього – 2467.

Важливою віхою у розвитку іхтіології стала книга класика мисливської літератури Л. Сабанєєва (1844 – 1898 роки) «Жизнь и ловля пресноводныхъ рыбъ». Її багато разів перевидавали, проте і сьогодні за повнотою описів життя риб та способів їх ловіння вона є однією з кращих у іхтіологічній літературі. Не втратили значення й наукової цінності думки і припущення Л. Сабанєєва щодо наукових та народних назв риб [30].

Народну анатомо-фізіологічну та медичну термінологію цього хронологічного періоду досліджував А. Афанасєв. Його об'ємна праця «Поэтическія воззрѣнія славянъ на природу. Опытъ сравнительнаго изучения славянскихъ преданій и вѣрованій, въ связи съ мифическими сказаніями другихъ родственныхъ

народовъ» була видана в 1869 році, а брошура В.П. Попова «Русская народно-бытовая медицина» у 1903 році [2; 28].

Народні назви на позначення свійських тварин, окремих аспектів їхньої анатомії, фізіології та продуктивності представлено у етнографічних роботах В. Василенка «Докладъ къ вопросу о толковомъ словарѣ Украинской народной терминологии» (1902 рік), «Опытъ толковаго словаря народной технической терминологии по Полтавской губернии: отдѣлъ I-й, II-й и III-й. Кустарные промыслы, сельское хозяйство и землевѣдѣніе, народныя поговорки и изреченія» (1902 рік) [3; 4].

Загальномовні словники не можна вважати фаховими з природознавства, однак чимало трактувань походження назв живих істот можна з'ясувати лише за ними. У процесі пошуку пояснень змісту народних природничих назв словник В. Даля «Толковый словарь живого великорусского языка» (1863 – 1866 роки) ставав цінним джерелом для дослідників багатьох поколінь. Високу оцінку і сьогодні має праця Е. Желехівського та С. Недільського «Малоруско-німецькій словарь» (1886 рік), що була видана у Львові в двох томах та робота В. Шухевича «Гуцульщина» (1899 – 1901 роки) [20; 25; 33].

Отже, на основі аналізу доступних літературних джерел можна виділити чотири історіографічні етапи досліджень еволюції наукової думки про становлення, спільний розвиток, взаємовідношення наукової й народної термінології в системі природничих наук: I. 1850 – 1905-і роки; II. 1905 – 1930-і роки; III. 1930 – 1990-і роки); сучасний етап – з 1991 року.

Перший історіографічний етап становлення наукової й народної природничої термінології був підготовлений потребами суспільства, історичним та соціально-економічним розвитком попередніх століть. Значний внесок у її подальше становлення на першому етапі зробили В. Василенко, Ф. Волков (Вовк), В. Волян, І. Гавришкевич, С. Горницький, М. Новицький, В. Попов, А. Рогович та інші.

Основоположником української природничої номенклатури й термінології є видатний львівський філолог і природознавець І. Верхратський.

Список використаних джерел

1. Анненковъ Н. Ботанический словарь. Справочная книга для ботаниковъ, сельскихъ хозяевъ, садоводовъ, фармацевтовъ, врачей, дрогистовъ, путешественниковъ по России и вообще сельскихъ жителей / Н. Анненковъ. – Санкт-Петербургъ : Типографія Императорской Академии Наук, 1878. – 642 с.
2. Афанасьев А. Поэтическія возрѣнія славянъ на природу. Опытъ сравнительнаго изучения славянскихъ преданій и вѣрованій, въ связи съ мифическими сказаніями другихъ родственныхъ народовъ. – М. : Типографія Грачева и комп. у Пречистенскихъ воротъ д. Шиловой, 1869. – Т. 3. – 840 с.
3. Василенко В. Докладъ къ вопросу о толковомъ словарѣ Украинской народной терминологии / В. Василенко // Сборникъ Харьковскаго Историко-Филологическаго Общества. – Харьковъ : Печатное Дѣло, 1902. – Т. 13. – Ч. II. – С. 59-71.
4. Василенко В.Н. Опытъ толковаго словаря народной технической терминологии по Полтавской губернии: отдѣлъ I-й, II-й и III-й. Кустарные промыслы, сельское хозяйство и землевѣдѣніе, народныя поговорки и изреченія (Этнографическіе матеріалы собранные по Полтавской губернии) /

- В.Н. Василенко.– Харьков : Типографія «Печатное Дѣло», кн. К.Н.Гагарина, Клочковская, 1902. – 80 с.
5. Верхратский І. Ботаніка на висші кляси шкіл середних (після учебника д-ра О. Ростафиньского) / І. Верхратский.– Львів : НТШ, 1896. – 150 с.
 6. Верхратский І. Ботаніка на низші кляси шкіл середних / І. Верхратский. – Львів : Печатня Уділова, 1905.– 238 с.
 7. Верхратскій І. Спись важнейшихъ выразивъ рускои ботаничної термінологіи и номенклятуры зь оглядом на шкільну науку въ высшихъ клясахъ гімназіи / І. Верхратскій.– Львів : НТШ, 1892. – 48 с.
 8. Верхратський І. Знадоби для пізнання угорськоруских говорів / І. Верхратський // Записки наукового товариства імені Шевченка; [вих. у Львові що два місяці під ред. Михайла Грушевського].– Львів : З друкарні Наукового Товариства імені Шевченка, 1902. – Т. XLV. – С. 29-280.
 9. Верхратський І. Нові знадоби номенклятури і термінології природописної, народної, збирані між людьми / І. Верхратський // Збірник математично-природописно-лікарської секції НТШ. – Львів : Т.12. – 1908. – С. 13-23.
 10. Верхратський І. Початки до уложення номенклятури и терминологіи природописної, народнєї и замітка о волоськімъ-павуку / І. Верхратський. – Львів : Въ печатні М.Ф.Поремби, Т.1. – 1864. – 18 с.
 11. Верхратський І. Початки до уложення номенклятури и терминологіи природописної, народнєї / І. Верхратський: [членъ товариства «Просвіта»]. – Львів : Зь друкарні Ставропигійського Інституту, Т.2. – 1869. – 40 с.
 12. Верхратський І. Початки до уложення номенклятури и терминологіи природописної, народнєї / І. Верхратський; [членъ «Просвіти» и «Физиографичнєго товариства» въ Кракові].– Львів : Зь друкарні Ставропигійського Інституту, Т. 3. – 1869. – 23 с.
 13. Верхратський І. Початки до уложення номенклятури и терминологіи природописної, народнєї / І. Верхратський; [членъ «Просвіти» и «Физиографичнєго товариства» въ Кракові].– Львів : Зь друкарні Ставропигійського Інституту, Т. 4. – 1872. – 23 с.
 14. Верхратський І. Початки до уложення номенклятури и терминологіи природописної, народнєї / І. Верхратський [членъ «Просвіти» и «Физиографичнєго товариства» въ Кракові].– Львів : Зь друкарні Ставропигійського Інституту, Т. 5. – 1872. – 40 с.
 15. Верхратський І. Початки до уложення номенклятури и терминологіи природописної, народнєї / І. Верхратський.– Львів : З печатні Товариства імені Шевченка, Т. 6. – 1879. – 24 с.
 16. Волковъ Ф.К. Список растений съ народными названіями и этнографическими примѣчаніями / Ф.К. Волковъ // Запис. Юго-Зап. Отдел. Рос. Геогр. Общ. – 1873.– С.1-14.
 17. Волян В. Началное основаніе рослинсловія про нижші гімназіа и нижші реальні школи въ ц. к. Астрійської державѣ / В. Волян.– Вѣдень, 1854. – 271 с.
 18. Вотчал Е. Інструкція студентам Київського Медичного інституту для літніх работ-праць з лікарськими дієтичними, смаковими, отруйними та іншими, що зустрічаються в народнім вжитку, рослинами / Е. Вотчал.– К. 8/IV. – 1926. – 11 с.

19. Гавришкевичъ И. Початок до уложення термінологіи ботанической руской / И. Гавришкевичъ // Перемишлянинъ. – Перемишль : Вид-во рус. Собора Крилошанъ, 1852. – С. 133-147.
20. Горницкий С. Об употреблении в народном быту некоторых растений украинской флоры / С.П. Горницкий. – Харьков, 1887. – 21 с.
21. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка / В. Даль. – М. : Гос. изд. иностр. и нац. словарей, Т. 3: П. – 1956. – 555 с.
22. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка / В. Даль. – М. : Гос. изд. иностр. и нац. словарей, Т. 1: А-З. – 1956. – 699 с.
23. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка / В. Даль. – М. : Гос. изд. иностр. и нац. словарей, Т. 2: И-О. – 1956. – 779 с.
24. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка / В. Даль. – М. : Гос. изд. иностр. и нац. словарей, Т. 4: Р-V. – 1956. – 683 с.
25. Желеховський Е. Малоруско-німецькій словарь / Е. Желеховський, С. Недільський. – Львів : НТШ, 1886. – Т. 1-2.
26. Заверуха Б.В. Етноботаніка: народна і наукова фітоніміка / Б.В. Заверуха // Український ботанічний журнал. – К., 1994. – Т. 51. – №2/3. – С. 165 – 171.
27. Новицкій М. Додаточокъ галицко-русской номенклатуры ботанической / М. Новицкій // Львовянинъ. – Львів : Наклад. М.Н.Коссака, 1861. – С. 94-103.
28. Попов В. Русская народно-бытовая медицина / В.П. Попов. – Петербург, 1903. – 25 с.
29. Рогович А. Опытъ словаря народныхъ названій растений Юго-западной Россіи, съ нѣкоторыми повѣртіями и разсказами о нихъ / Рогович А.С.; [Печатано по опредѣленію Юго-западнаго Отдѣла Императорскаго Русскаго Географическаго Общества 8 декабря 1873 года]. – Кіевъ : Въ университетской типографіи, 1874. – 35 с.
30. Сабанеев А.П. Жизнь и ловля пресноводных рыб / А.П. Сабанеев. – К. : Урожай, 1970. – 668 с.
31. Словник українських наукових і народних назв судинних рослин / Ю. Кобів. – К. : Наук. думка, 2004. – 800 с.
32. Центральний державний історичний архів України. – Ф. 1235. – Оп. 1. – Од. зб. 382. Грушевський М. С. Листи Верхратського І. Начато 9 червня 1896 р. Окончено 18 червня 1913 р.
33. Шухевич В. Гуцульщина / В.Шухевич. – Львів: НТШ, 1899-1901. – Т. IV-V.

В. В. Куйбида

СТАНОВЛЕНИЕ НАРОДНОЙ БИОЛОГИЧЕСКОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ В СРЕДИНЕ XIX – В НАЧАЛЕ XX ВЕКОВ

В статье выделено четыре историографические этапы исследований эволюции научной мысли о становлении, совместное развитие, взаимоотношения научной и народной терминологии в системе естественных наук, осуществлен анализ ее состояния на первом этапе. Детально проанализированы историографический наработок становления народной естественной терминологии на первом историографическом этапе (1850 – 1905 годы), подготовленный потребностями общества, историческим и социально-экономическим развитием предыдущих веков. Её глубокую и всестороннюю реформу осуществил выдающийся шведский натуралист К. Линней. Основоположником украинской естественной номенклатуры и терминологии является И. Верхратский. Значительный вклад в её

дальнейшее становление на первом этапе сделали В. Василенко, Ф. Волков (Волк), В. Волян, И. Гавришкевич, С. Горницкий, М. Новицкий, В. Попов, А. Рогович и другие. В перспективе материалы исследования послужат формированию целостной картины эволюции естественной терминосистемы, ее взаимосвязи с топонимо- и антропонимотворением в контексте прошлых исторических периодов.

Ключевые слова: ботаническая номенклатура, И. Верхратский, эволюция, этапы исследований, историография, научная естественная, терминосистема, народная естественная терминология, терминообразование.

V. V. Kuybida

DEVELOPMENT OF FOLK NATURAL TERMINOLOGY IN THE MID 19TH – EARLY 20TH CENTURY

Four stages of historiographical studying the evolution of scientific thought on development, joint development, and the relationship between scientific and popular terminology within the system of natural sciences are figured out; the analysis of the first stage of historiographical studies is made in the paper. The author points out that the folk names of natural objects are like a bridge that connects not only the normative nomenclature with its origins, but also modern humans with their ancestors and history. Historiography of the scientific and popular natural terminology within the system of natural sciences has passed several stages in its development. Each historiographical stage has the certain depth of setting goals, methodology, theoretical level, peculiarities of the practical implementation, and scientists. At each stage of historiography solving terminological problems in the system of natural sciences was closely linked with the historical, social, and human factors.

A detailed analysis of historiographical legacy of forming folk natural terminology at the first historiographical stage (1850–1905) is given. This stage was accounted for the needs of society and historical and socio-economic development of previous centuries. The deep and full-scale reform of the natural terminology was made by the outstanding Swedish naturalist Carl Linnaeus. The founder of the Ukrainian natural nomenclature and terminology is I. Verkhratskiy. A significant contribution to its further development at the first stage was made by V. Vasylenko, F. Volkov (Vovk), V. Volyan, Y. Havryshkevych, S. Hornytskiy, M. Novytskiy, V. Popov, A. Rohovych, and others.

Sources of historical discoveries or adjustments may be non-traditional areas of knowledge. E. Votchal, the famous botanist, Academician of the Ukrainian SSR Academy of Sciences, considered them in traditional knowledge and practices in the use of plants. Back in 1926, he noted that the old lists of medicinal plants were not complete. The present history provides more and more important facts of the material life of the peoples.

In the future, research materials will serve as a cohesive picture of the evolution of natural terminology and its relationship with coining toponyms and anthroponyms in the context of past historical periods.

Keywords: botanic nomenclature, I. Verkhratskiy, evolution, stages of studies, historiography, natural science terminological system, folk natural terminology, coining terms.

Надійшла до редакції 7 жовтня 2014 року

* * *